СЯРГЕЙ КРЫВЕЦ

дубок

ВЫДАВЕЦТВА „БЕЛАРУСЬ“ МІНСК 1972

СЯРГЕЙ КРЫВЕЦ

ДУБОК

ВЕРШЫ

Бел2
К 85

Укладальнік Рыгор Шырма

Пад рэдакцыяй Максіма Танка

7-4-3
142-72

СЯРГЕЙ КРЫВЕЦ

Замест вянка на далёкую магілу ў ратным полі

Са зброяй у руках загінуў на фронце малады паэт Сяргей Крывец, адзін з той плеяды шчырых заходнебеларускіх паэтаў, якія ўпарта змагаліся з панскай тыраніяй на землях былой Заходняй Беларусі да поўнага яе ўз'яднання ў адзінай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Дзяржаве. Імя гэтага незвычайна сціплага, але высокаталенавітага паэта мала хто ведае. Сабраная пасля яго смерці літаратурная спадчына дае пэўнае паняцце аб тым, які гэта быў цудоўны, востры і моцны талент. Сяргей Крывец быў паэтам-грамадзянінам, які заўсёды з запалам выступаў супраць тых, хто нясе няволю народам, хто творыць гвалты над светам.

Калі напаўфашыстоўская панская Польшча ўстанавіла на захопленых землях Заходняй Беларусі свой жорсткі паліцэйскі рэжым і, здавалася, жандарскім штыком загарадзіла ўсе шляхі да свабоды і незалежнасці, паэт адважна ставіў недвухзначнае пытанне:

Чаму загналі нас ў тупік,
Чаму забілі вокны, дзверы?
І што такое панскі шпік
Для рук ад плуга і сякеры?

Гэта была пара цёмнай рэакцыі і нарастання фашызму ў Еўропе. Гэта была пара «сондув даразьных» — палявых судоў — над членамі падпольных арганізацый Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі — партыі, якая па-сапраўднаму вяла барацьбу

з фашызмам і абараняла працоўныя масы ад панскай кабалы і гвалту. Гэта была пара, калі, па словах паэта,

І нашы горныя палёты,
Як камень, коцяцца з гары
Ў зыбун мяшчанскага балота...

Але так жыць або пайсці на ўгоду і канчаць жыццё «подлым чалавекам» — вялікая ганьба. Жывая палымяная думка паэта падказвае:

За міг адзіны людскай волі
Аддай няволі сто гадоў...

Годнасць чалавека і чулае сумленне не дазваляюць яму спакойна глядзець на таптанне самых элементарных правоў народа, разам з якім паэт ішоў цярністымі шляхамі:

Мы пад плотам начавалі,
Ласкі не прасілі.
Нас ганялі-бічавалі,
Запрашалі-білі.
Абдзіралі нас да ніткі,
У ярмо ўпрагалі,
Адабраўшы ўсе набыткі,
Горам надзялялі.

Творчая думка паэта палыхае спапяляючай нянавісцю да ворага, які не толькі трымаў народ у няволі, але ў сваім палітычным «крэда» запісаў ужо страшны прысуд: эканамічнае закабаленне, паніжэнне да «комплекса нізшосьці» і поўнае знішчэнне беларускага народа на забраных землях.

Глыбокая вера ў народ не пакідае паэта. У мінуты найвялікшага разгулу рэакцыі ён кідае ў твар панам:

Народ жыве і будзе жыць,
Не змусіць нас панам служыць.

Яго паэзія, шчодра перасыпаная афарызмамі, не знала друкарскага станка. Яна жыла і пашыралася ў рукапісах сярод беларусаў—рабочых і сялян Беласточчыны.

...Цудоўная наднёманская прырода з дрымучымі ў сакавітай зяляніне лясамі, якія зліваюцца з масівамі Налібоцкай і Рудніцкай пушчаў, узгадвала светлую музу паэта. Срабрысты Нёман звонам крынічнай вады ў сваіх пясчаных берагах пяшчотна баюкаў маладую дзіцячую душу, аж пакуль ваенная хваля ў 1915 годзе не змыла і не выкінула з родных наднёманскіх берагоў сялянскую масу, разам з якою вынесла і будучага паэта аж у Саратаўскую губерню.

Нарадзіўся Сяргей Крывец у 1909 годзе ў вёсцы Дубна Скідзельскага павета (цяпер Мастоўскі раён). Гадаваўся без бацькі. Матка жыла вельмі бедна, часта выязджала на працу далёка ад дому і пакідала дзяцей пад апекай сямідзесяцігадовага дзеда. Дзед Сымон, па вулічнай мянушцы Табала, на той час быў чалавек «вучоны», знаў цану грамаце. Ён жа і навучыў шасцігадовага ўнука чытаць па-беларуску з нейкага календара. А праз год хлапчук добра чытаў славянскія і рускія кнігі. Калі пайшоў у школу, захапляўся маляваннем і выказаў у гэтым пэўныя здольнасці. За свае малюнкі часта атрымліваў ад настаўнікаў падарункі. Аднойчы, калі ён намаляваў вёску, а ў ёй царкву, школу і дарогу праз поле, па якой ён хадзіў у школу, то за гэта атрымаў каляровыя алоўкі. Якая ж гэта была радасць для сялянскага хлопчыка!

Вярнуўшыся з нямецкага палону, гаспадар, у якога жылі на кватэры дзед з унукамі, выкінуў на смет-

нік сваю бібліятэку. Сяргей адразу дабраўся туды і добрую палову перацягнуў да сябе ў хату. Гэта былі ўсялякія «Жыція святых», брашуры рэлігійнага зместу. Гэтая літаратура, як пабачым далей, зрабіла свой уплыў на ўражлівую дзіцячую душу.

У 1921 годзе памёр дзед. Матка з хлопчыкамі вярнулася на бацькаўшчыну, якая апынулася ў межах панскай Польшчы. Умовы жыцця маткі з двума дзяцьмі былі жудасныя: ні страхі над галавой, ні працы, ні хлеба. Зіма 1921 года была галодная і халодная. На вясну 1922 года матка ўладкавала хлапцоў пастушкамі, каб толькі пракарміцца. Увосень, вярнуўшыся да маткі, Сяргей прачуў пра Жыровіцкі манастыр. Будучы пад уплывам рэлігійных кніжак, хлапчук падаўся туды. Брат правёў яго далёка за вёску, а вярнуўшыся дадому, ён з маткай доўга плакаў.

Аднак, як кажуць, свет не без добрых людзей. Сяргея сустрэў сердабольны інак-манах, які пазнаёміў яго з манастырскім жыццём, расказаў, якія там людзі і чаго яны сабраліся. Сяргей адчуў, што не знойдзе ў манастыры ні праўды, ні навукі, і праз пару тыдняў, напляваўшы на ўсякае боства, прыйшоў дамоў і распарадзіўся з рэлігійнымі кніжкамі, як той гаспадар, вярнуўшыся з палону.

Дома зноў быў змушаны батрачыць. Але і ў гэты час ніколі не расставаўся з кніжкамі. Пачаў пісаць вершы, якія друкаваў у дзіцячым часопісе «Заранка» пад псеўданімам «Сярожа-пастушок».

У 1925 годзе бурна вырастаюць на вёсках гурткі рабоча-сялянскай грамады і Таварыства беларускай школы. Сяргея, нягледзячы на яго маладыя гады, выбіраюць сакратаром гуртка ТБШ. У гэты час ён захапляецца творамі Якуба Коласа, чытае «Сымона-музыку». Можа яшчэ падсвядома, але ўжо адчувае, што ва ўмовах капіталістычнага ладу народным талентам

няма шляхоў да развіцця. Сяргей пачынае пісаць бунтарскія вершы злобадзённага напрамку.

> У нас ёсць розум, у нашых жылах
> Кіпіць збунтованая кроў,—

прызнаецца ён і, як рыба, трапіўшая ў сеці, зноў некуды імкнецца, шукае шляхоў. Паспрабаваў перайсці за мяжу ў Савецкую Беларусь, але ў Стоўбцах быў затрыманы паліцыяй і па этапу накіраваны дамоў. З той пары, дзе б ён ні быў, заўсёды адчуваў над сабою апеку паліцыі.

У панскай Польшчы, ва ўмовах нацыяналістычнага чаду і фанатычнага рэлігійнага сярэднявечча, дапытліваму, але не выпрабаванаму ў жыцці юнаку цяжка было знайсці адразу сапраўдны шлях. Пазней аб гэтым сам паэт іранічна напіша: «Ніяк не мог на грунт напасці».

Перабраўшыся ў 1929 годзе з вёскі ў сяло Дубна над Нёманам, Сяргей Крывец вучыцца сталярнаму рамяству, ходзіць цесляром, будуе дамы і не расстаецца з кніжкамі, як і ў пастушыя свае гады, выпісвае прагрэсіўныя беларускія і польскія газеты і часопісы. Гэты незвычайны цясляр у дасканаласці вывучае рускую і польскую мовы. А калі пачаў вывучаць нямецкую, то на пытанне брата, нашто яму здалася гэтая мова, ён адказаў: «Хачу ў арыгінале прачытаць Гётэ і Шылера». Але ён не толькі чытаў, у яго рукапісах захаваліся вершы, напісаныя ім на рускай, польскай і нямецкай мовах.

Малады паэт дасканала ведаў жыццё беларускай вёскі: нечаканыя начныя арышты з вобыскамі і кайданамі («Аднойчы»), панскія падаткі з секвестратарамі, якія забіралі апошні набытак («З асенніх матываў»), мары аб хлебе для галодных дзяцей («Мроі катаржаніна») і сум маладосці, якая не бачыць пра-

свету «ў баразёнцы чужой паласы», якая змушана батрачыць або ў панскім маёнтку, або на кулацкім хутары.

У 1930 годзе Сяргей Крывец разам з братам пакінулі Дубна, «пайшлі, куды вочы нясуць». Праз два дні апынуліся ў горадзе Гродна. Тут, ім здавалася, хутчэй можна знайсці працу, чым у згаленай вёсцы. Але і ў горадзе следам за імі крочыла злая доля беспрацоўнага.

З багатым жыццёвым дасведчаннем, з глыбокімі назіраннямі чулай душы паэт асеў у Беластоку, дзе сутыкаецца з моцнай рабочай праслойкай. Там ён прымае ўдзел у рэвалюцыйным руху і там, як і іншыя паэты Заходняй Беларусі, не мінае астрога.

Сяргей Крывец ведаў літаратуру і любіў яе. Прыемна было весці з ім бяседы на літаратурныя тэмы, чытаць жывыя, востра-сатырычныя яго апавяданні. Бывала, цэлымі начамі мы хадзілі па ўскраінах Беластока і ў бяседах пра Горкага і Чэхава, пра Пушкіна і Міцкевіча, пра Купалу і Коласа, пра савецкую і заходнееўрапейскую літаратуры не заўважалі, калі «ўсход разгараўся пурпурнай палоскай». Гэты рабочы з асветай за два класы пачатковай школы меў багатую літаратурную эрудыцыю.

Беластоцкі перыяд свайго жыцця паэтам адлюстраваны ў такіх вершах, як «Восень песню мне парвала», «Не раз, не два ўжо прысягаў», «Мы жывём», «Праз шпары крат» і іншыя, дзе так многа людскога болю за народ, нянавісці да ворага, радасці і суму першага юнацкага кахання, абуджанага «прывідам» жанчыны за астрожнаю сцяною.

Праз шпары крат турэмнага акна
Мяне вясна пацалавала!—

піша Сяргей Крывец аб гэтым першым подыху вяс-

новай пары ў жыцці маладога паэта, пакліканага будзіць народ і служыць народу. Яскравы вобраз беспрасветнага пралетарскага жыцця ва ўмовах капіталістычнага ладу дае паэт у вершах «Думы безработнага», «Другім будуеш камяніцы», «Крызіс».

Адсюль нараджаюцца самі сабой бунтарскія настроі, адсюль вырываецца з душы заклік да тых,

У кім не гасне іскра веры
Ў святую праўду нашых мэт,
Хто гонар свой не звонам мерыць
Здабытых здрадаю манет,

каб заняць месца таварышаў, што загінулі ў барацьбе за свабоднае шчаслівае жыццё.

Калі сёння перачытваеш гнеўныя вершы Крыўца, здаецца, зноў ідзеш з вялікаю асцярогаю па вуліцах панскага горада, насычанага жандарамі ды сышчыкамі ў загнутых на лбе капелюшах.

А як шчыра, з якім чулым, шчаслівым хваляваннем разам з беларускім народам вітаў паэт прыход Чырвонай Арміі ў верасні 1939 года:

Да нас зляцеў чырвоны вырай,
Ўсе йшлі вітаць жаданых птахаў.
Усе уцешыліся шчыра,
І я ад радасці заплакаў.

Уз'яднанне Заходняй Беларусі ў адзінай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Дзяржаве адчыніла перад Сяргеем Крыўцом шырокі жыццёвы шлях. У 1940 годзе ён з поспехам здаў экзамены ў педагагічны інстытут, дзе вучыўся да вераломнага нападу фашыстаў на Савецкі Саюз.

Апынуўшыся са старою маткаю ў акупацыі, ён гнеўна бічуе сваім сапраўды «железным стихом» прыспешнікаў ворага, якім хацелася апраўдаць

«подлы чын свайго згібання прад фашызмам». Крыўцу свеціць адзінае сонца, яго вабіць адзіная свабода — Вялікі Савецкі Саюз і тая новая казачная эра, якую ён адчыняе ў гісторыі чалавецтва.

І я, блукаўшы столькі лет
Па сцежках нашага народа,
Упершыню пабачыў свет
Пад сцягам ленінскай свабоды.
Таму я ўмею даражыць
Чырвоным сцягам нашай волі,
Пакуль на свеце буду жыць—
Яго бясчэсціць не дазволю.

У 1944 годзе пасля вызвалення Беластока Сяргей Крывец уступае ў рады Савецкай Арміі. У прыфрантавой газеце «Боевые резервы» было паведамлёна, што пад час мітынгу, напярэдадні Дня Канстытуцыі 4 снежня 1944 года, паэт пакляўся не выпускаць зброі з рук, не шкадаваць і самога жыцця, пакуль над Берлінам не запалошчацца сцяг Перамогі.

Але яму так і не давялося дачакацца гэтага светлага дня Перамогі над Германіяй. У красавіку 1945 года пад час штурму Гдыні яму адарвала нагу нямецкім снарадам, а 28 красавіка ён памёр.

Беларуская паэзія панесла вялікую страту. Абарвалася жыццё паэта-самародка.

Яснагучная ліра Крыўца прайшла знаёмыя заходнебеларускім паэтам этапныя шляхі «ад астрога да астрога» і абарвалася ціхім звонам у полымі ваеннага пажару, аставіўшы ў спадчыну нам вялікую любоў да народа, адданасць Радзіме, вернасць ідэалам Камунізма.

Рыгор Шырма

ЧАМУ НЕ ЙДУ Ў ЛІТАРАТУРУ

Чаму не йду ў літаратуру
І я з адточаным пяром
Тварыць народную культуру,
Нясці яе на пералом?
Ці словам уладаць не ўмею?
Ці я звычайны вершаплёт?
Чаму бо выйсці я не смею
З пяром туды, дзе мой народ?
Ці ж я дрыжаў, калі касою
З другімі праганяў пракос?
Ці я чужою паласою
Снапоў замала перанёс?
Ці можа цэпам не ударыў
Як след у часе малацьбы?
Ці можа болей я не веру
Ў законы нашай барацьбы?
Хваліцца мы не маем чым,
Маўчаць нам грэх перад народам,
Аднак упарта мы маўчым,
Як рэкі бурныя пад лёдам.
І што, браты, за шчасце ў нас?
І што за лёс такі ганебны?
Ці то на ўсё патрэбен час?
Ці можа лепшы гарт патрэбны?
Ды часу многа уплыло,
Што хваль на Нёмне — не палічыш;
А гарту хіба не было?
І гарту мы яшчэ пазычым.

Чаму ж загналі нас ў тупік?
Чаму закрылі вокны, дзверы?
І што такое панскі шпік
Для рук ад плуга і сякеры?
Часіна злая, што й казаць,
Ў апошнім часе, трэ прызнацца,
Не можаш думак павязаць,
А ўжо на подзвіг — і не ўзняцца.
Мы чахнем, сохнем без пары,
І нашы горныя палёты,
Як камень, коцяцца з гары
Ў зыбун мяшчанскага балота.
Як быць? Завошта учапіцца?
І дзе падзеўся пункт апору?
Як можна з гібеллю мірыцца,
Чаму пра гэта не гаворым?..
Я згодзен з тым, што можна гінуць
З спакойным сэрцам і сумленнем,
Калі ўдалося след пакінуць,
Засекчы ствол, зламаць галіну
На знак наступным пакаленням.
Туман і той расою сядзе,
Замкне ў прыродзе нейкі круг,
Найменша кропля ў вадападзе
І тая робіць нейкі рух.
А мы... а мы жывыя людзі!
Мы — фокус бачымых мiроў,
У нас ёсць розум, ў нашых грудзях
Кіпіць збунтованая кроў,
Навошта ж мы тады марудзім?
Загінуць так, як тая свечка
Накрыта цёмным каўпаком,
На свет радзіцца батраком,
А кончыць подлым чалавечкам,—
Хай трахне гром такую долю!
Тады зусім не варта жыць.

Падобным лёсам даражыць —
Мне сорамна свайго мазолю.
Няма закону быць рабамі.
Мы ведаем закон жыцця:
Ратуй жыццё сваё зубамі,
Калі не змог ужо рукамі,
За волю бíся да канца.
За міг адзіны людскай волі
Аддай няволі сто гадоў,—
І ўжо ты жыў, з цябе даволі,
Ты апраўдаць сябе гатоў.
Калі б святыя намаганні
Ты дарма толькі пагасіў,
Прыняць адкрытае змаганне
Ў цябе яшчэ замала сіл,—
Зыдзі набок, зашыйся ў нору,
Чакай спрыяючай пары,
А час прыйшоў, ты выбраў пору,
За горла ворага бяры.
Жыцця не чэрпаюць на жмені,
Жыццё бяруць усё зараз.
Інакш людзей не будзе з нас,
Інакш з нас будуць толькі цені.
Не я спаборніцтва баюся
З касою, плугам, тапаром.
Надыдзе час і Беларусі
Паслужым мы яшчэ пяром.
Надыдзе час і на пракосы
Быллём парослай стараны
Спадуць адклёпаныя косы,
А ў нетрах гракнуць перуны
Раскатным рэхам тапароў,—
Тады скажу і я: «Гатоў!»
З батрацкім стажам за плячыма
Патрэбны будзе авангард,
Ў той час і я сваёй айчыне

Аддам рукі працоўнай гарт.
Цяпер, пакуль на нашых весях
Тэрор крывавы пралятае,
Славянскім пасынкам на крэсах
Я дні ліхія каратаю,
І толькі часам, так, украдкай,
Калі усё навокал спіць,
Чыркнеш у схованых нататках:
Народ жыве!.. І будзе жыць,
Не змусіць нас панам служыць.

ДУБОК

Дубок падцяты маладых
Пры першай буры марна згіне.
Пры ім жыццю — такой бяды,
Ды з жалем ён яго пакіне.
Нядаўна жыў і красаваў
І быў таго ж жыцця аздобай,
Цяпер зялёны ліст завяў
Прадчасна скошаны хваробай.
Праходзіць ноч. Ўстае зарніца.
Дубок галінкамі дрыжыць.
Ён просіць сонца: — Дай мне жыць! .
Ён смерці холаду баіцца.
Злятае дзень, і звод нябёс,
Прыбраўшысь зорамі, іскрыцца.
Дубок раняе кроплі слёз...
Каго прасіць, каму маліцца?
І ўжо згубіў надзею ён.
Надарма ўсе яго старанні.
Праходзіць рад апошніх дзён,
Ён загаіць не можа раны.
І крыўды горкай пачуццё
Іржой лісткі яго з'ядае.
Наўкол дубка цвіце жыццё —
Дубок маўкліва памірае.

Вёска Дубна, 1929 г.

З АСЕННІХ МАТЫВАЎ

Ой, не хмара градавая
Ў полі ніўку косіць,—
Секвестратар за падаткі
Нечы пот выносіць.

Ой, не вецер гэтак стогне
За гарой ў лагчыне,
Не зязюлька так заводзіць
Па сваёй судзьбіне,—

Гэта скарга б'е пад неба
Роднае краіны,
Гэта ные галасочак
Маладой дзяўчыны:

— А ці я таго чакала,
Ці я варажыла?
Колькі сілы, колькі працы
Я сюды ўлажыла.

Я ж сама лянок палола,
Сама яго рвала,
Рассцілала і сушыла,
У снапкі вязала.

Я ж сама яго ў крынічнай
Вадзіцы мачыла,—
Ці ж не гэтак мяне змалку
Матуля вучыла?

Ці ж не так я свой ляночак
Цёрла і трапала,
Ці ж на маіх белых ручках
Мазалёў замала?

Ці ж не так, як усе людзі,
Я кудзельку прала,
Ці ж замала цёмных ночак
Я недасыпала?

Ці ж не так я аснавала
І красёнцы ткала,
Ці ж не гэтак панажамі
Я перастапала?

Дзе ж, саколік ты мой ясны,
Дзе ж ты, адзавіся,
Паглядзі на маю крыўду,
Прыйдзі заступіся!

Я ж, лянок свой гадаваўшы,
Па табе ўздыхала...
Ах ты, доля, мая доля,
Бадай ты прапала!

Ды няма каму ўступіцца
За маю сястронку,
Лямант, плач яе дзявочы
Паляцеў старонкай.

Яе мілы хоць пачуе
З-за сцяны высокай,
Ды не вернецца так хутка
К сваёй сінявокай.

Толькі вецер пералётны
Гаманіў за плотам:
Не бядуй, не плач, галубка,
Пагаворым потым.

1929 г.

АДНОЙЧЫ

Ночкай цёмнаю аднойчы
Чую смелы стук.
Раптам брызгае мне ў вочы
Святла цэлы пук.
Грымнуў голас: — Стаць, ні кроку!..—
Пэўны і сухі.
Бачу, бачу сярод змроку
Ззаду, спераду і збоку
Зіхацяць штыкі.
Сон ці ява — вось пытанне —
Хто адкажа мне?
У хаце плач і нараканне,
Быццам дом ў агне.
Сталь кайданаў, чую, ўецца
Змейкай каля рук.
Нехта жудасна смяецца
З нашых горкіх мук.

Кастрычнік, 1929 г.

ШТО Ж ТЫ, МАЛАДОСЦЬ?

Мы забылі, што можна любіць.
Мы кахання яшчэ баімося.
А тым часам скрадаецца восень
І снуе серабрыстую ніць.
Ды, як цень з-за далёкіх узгоркаў,
Замаячыць вячэрні сутунак,—
Ноч крадзецца з усмешкаю горкай
Свой халодны злажыць пацалунак.
Так падлічацца нашы заслугі,
Так адкрыецца наша сіроцтва.
Згасне сэрца, як спалены вугаль,
І мы ўспомнім сваё адзіноцтва.
Ды ўспаміны асенніх туманам
Завалочаць прабытыя далі.
Што ж ты, доля, так мала дала нам?
Мы ж так многа ў няволі жадалі.
Але колькі б мы там ні пыталі,
Не сагрэем грудзей сваіх лёдам,—
Салавейкі ж ў гаю шчабяталі,
Шчабятаць яны будуць заўсёды.
Паняволі ўздыхнеш, аглянешся...
Эх, вазьму вось, здаецца, за краты
Ды...
        І краты асталісь на месцы.
Што ж, заслаб. Ну, а слаб —
                                        вінаваты.

Гродна, верасень 1930 г.

МІЖ РАЗОРАЎ

Нешта коціцца па полі,
Нешта скача цераз межы
І лажыцца між разораў,
Затаіўшы дух.

Ці туга па лепшай долі?
Ці мо подых ветру свежы
Коціць хваляю ад бору,
Ці то новы зрух?

Як ля снуйніцаў, навітых
Тонкай пражаю, дзяўчаткі,
Ходзяць важныя сяўбіты,
Рассыпаючы зярняткі,
І снуюць, снуюць...

Гоман коціцца па полі,
Гоман скача цераз межы
І ўжо будзіцца з разораў
Новы зрух.

— Нацярпеліся, даволі! —
Хтось сказаў, відаць, не
здзержаў.
Голас бразнуў, быццам горам
Порваны ланцуг.

УРЫВАК З НЕЗАКОНЧАНАЙ ПАЭМЫ

* * *

З неба льюцца пераззвоны —
Песні звонкія вясны.
На павораныя нівы,
На шнурочкі, на загоны
Льюцца з неба пераліва,
Залатыя сыплюць сны.
Пахнуць свежыя барозны,
Вее ў сэрца шырынёй.
Выйдзі, брат, пакуль не позна
Ў поле з моўнаю сяўнёй!
Засявай з шырокай жмені
Свой вузкі шнурок-загон!
Золак кіне свае цені
На паверхню баразён,
Заруніць твая палоска,
І пачне з зарніцы блёскам
Буйны колас наліваць.
Пройдзе лета, пройдзе восень,
Прыйдзе лютая зіма,—
Хлеба дзетанькі папросяць,
Ты не скажаш ім — няма!
Але пойдзеш да каморы,
Бохан хлеба прынясеш.
Хлеб на полцы — няма гора,
Зубы ёсць — сядай і еж.

* * *

Пахлі свежыя барозны...
Пахла цёплай свежай лустай...
Прагрымеў далёкі гром.
Нек працяжна, неяк густа,
Быццам недзе пад зямлёю,
Гулкі рокат галасоў.
Так гудуць пад тапарамі
Ў час гарачы лесабою
Нетры цёмныя лясоў.

I-шы селянін: — Пэўна, хлопцы, бура будзе,
Пачынае штось грымець.
Нездарма гавораць людзі —
Лета ходзіць па зіме.
Дый праседзелі ж мы з вамі,
Каб сухім прыйсці дамоў...
Патрасі капшук, Сцяпане,
Будзе там яшчэ дымок?

2-гі селянін: — Хай памочыць, а то, жарты,
Дым ідзе з-пад баразны.
...Праўду кажаш, яно б варта...
Ды ці згодзяцца паны?..

3-ці селянін: — Іх пытаць ніхто не будзе,
Яшчэ сёння склічам сход.

2-гі селянін: — А я б радзіў памарудзіць
Ды паслухаць, як народ.

1-шы селянін: — Дай падумаць,
разглядзецца —
Пойдуць людзі, пойдзем мы.
— Ха-ха-ха!..— Кастусь
смяецца,—
Падбяжы спытай кумы.

* * *

Бура йшла. З-за гарызонту
Хмара чорнаю сцяной
Выйшла, быццам перад фронтам
Рацьp, гатовая на бой.
Бура йшла. І вось на момант
Ўсё прыціхла, замярло.
Спалавеў на попел Нёман,
Прытаілася сяло.

ГЭЙ ТЫ, МОЛАДАСЦЬ!

Гэй ты, моладасць,
Гэй ты, буйная!
Дзе ты, моладасць,
Мая скрылася?
Ці ўзляцела ты
Ўвысь блакітную?
Ці на ростанях
Ты разбілася?
Ці апала ты,
Перацвіўшая,
Цветам яблыні
У гразь чорную?
Ці лісты твае
Абарвалі ўсе
Пералётныя
Вятры горныя?
Ці змяла цябе
Хмара чорная
Ў чыстым полі
У сонечны дзень?
Дзе ж ты, моладасць,
Непакорная?..
Ці ты блудзіш,
Як выкляты цень?
На зялёны луг
Ты скацілася
Перазвонам батрацкай касы
Ой, лямежыкам
Прытупілася

Ў баразёнцы чужой паласы.
Рэхам голасным
   Па сырым бары
Пракацілася,
   Заміраючы,
Дзе звіняць-гудуць
   Тапары,
На карчы вякоў
   Ападаючы.
Праляцела ты
   І не вернешся,
Як не вернецца к полымю дым.
   Туманом на лог
Сум мой сцелецца —
Па гаротным жыцці маладым.

НА НОВЫ 1934 ГОД

Трашчыць на вуліцы мароз.
А ў хаце пунктам замярзання
Стаіць халоднае пытанне:
— Ну, многа там, сынок, прынёс?
— Прынёс... усё, што зарабіў.
Ўставай, паможаш падзяліць,
Ўставай, матуля, пахвалі—
Я сёння й гроша не прапіў.
І хоць кругом халодны лёд —
Не ўсё пад лёдам халадзее,
Дзе блудзіць іскраю надзея,
І мы спаткаем Новы год.
Трашчыць за вокнамі мароз.
На шыбах пышныя узоры.
— Ўставай, матуля, пагаворым,
Паглянь, я й дроў ужо прынёс.
Распалім зараз пад плітой,
Сагрэем ў чайніку вадзіцы,
Прыемна будзе й нам напіцца
Цяпла традыцыі святой.
Б'е недзе поўнач: раз і два...
Жуда гуляе па пакоі:
І хтось мне дыхае у твар,
Абняў халоднаю рукою.
Ў саване белым Новы год
Стаіць з касою ля парога.
Ў грудзёх ляжыць халодны лёд
І бездань чорная, як смогаль.

Беласток, 2.I.1934 г.

ВОСЕНЬ

Ўжо даўно мінула лета,
Свецяць пусткаю палі.
Лес гарыць агністым цветам,
Ветры ў полі загулі.

Даль закрылася імглою.
Хмары неба абляглі
І, павісшы над зямлёю,
Дождж халодны пралілі.

Дзень за днём паўзе марудна,
Як на шарварк мужыкі.
Цёмны бор заплакаў нудна,
Зашумелі лазнякі.

Зашасцеў чарот ў балоце,
Засвістала асака,
Плешча ў бераг у маркоце
Мутнай хваляю рака.

Пушча жудасна завыла,
Дробны дождж сячэ, імжыць.
Восень карты разлажыла,
Пачынае варажыць.

Гродна, 1931 г.

КРЫЗІС

Зноў асенні чорны вечар.
За вуглом скавыча вецер,
    Ў хаце гойдае абраз.
На сцяне шасцяць абоі.
Плаўна ў цень без перабояў,
    Цік-так... цік-так... сходзіць час.
Вецер свішча, завывае
І, як сцягам, павявае
    Занавескай на акне;
Як над возерам багністым
Кружаць думкі згніўшым лістам
    Над пытаннем — так ці не?
Сумна. Жудасна. Трывожна...
З-пад падлогі асцярожна,
    Быццам змей, вылазіць змрок.
Вылез. Сеў. Двухзначна глянуў...
Ўстаў. Па хаце крокам п'яным
    Ходзіць ўздоўж і ўпапярок.
Раптам к лямпе ён падкраўся,
Хлоп! Агеньчык захістаўся,
    Ўгору скочыў і пагас.
Копціць кнотік непрыемна,
Сэрца б'ецца непрытомна.
    Цік-так... цік... нясецца час.
Вось чутно — жыццё злятае,
А з ім моладасць святая —
    Скарб адзіны мой.
Лёс я свой выразна бачу,
Чую, знаю, што заплачу,

Стаўшы над труной.
Б'юць гадзіны. Я гукаю:
— Гэй, прыйдзі, душа жывая,
Ў мой закляты кут!
Пасядзі са мной хвіліну,
Раскажы, ці не загінуў,
Як і я, мой люд.
Ды скажы, якая сіла
Нам пуціны перакрыла
Пакрывалам цьмы?
Ці ў Ікаравыя крылы,
Аб якіх юнацтва сніла,
Можам верыць мы?
Светач веры у змаганне,
Ў мрок няўпорнага канання
Ты ўнясі з сабой;
Асвяці мне пуць-дарогу —
Я з надзеяй ў перамогу
Вечнасць выклічу на бой.

Стук...
Ідзе...
Вецер дзверы адчыняе.
Ў хаце гоман, рогат, стук.
Чую руку мне сціскае
Чарада мазольных рук:
— Не адзін ты, нас мільёны —
Не пайдзём к панам
з паклонам!

Ў ЦЯЖКІЯ ДНІ МНЕ ВЫПАЎ ЛЁС

Ў цяжкія дні мне выпаў лёс —
Пра вас, грамадскія падонкі,
Ўнясці на гэтыя старонкі
Нашчадкам сведчанне сваё.
Мінулых дзён сляды жывыя
Тут калі-небудзь знойдзе ўнук,
Калі мазольных сілай рук
Ён кнігу гэтую адкрые.
І, прачытаўшы мой расказ,
Мае душы адчуе боль.
І вось, суддзі прыняўшы ролю,
На допыт ён пакліча вас.
І знайце: строгі прыгавор
Напэўна кожны [redacted] вас пачуе.
А потым, хоць і замаўчу я,
Ён вас дастане з вашых нор.

Беласток, 8 жніўня 1934 г.

3 Зак. 617

ДРУГІМ БУДУЕШ КАМЯНІЦЫ

Другім будуеш камяніцы,
А сам начуеш пад парканом.
І толькі ў сне табе прысніцца
Куток утульны — ўласны дом.
І толькі тым сябе пацешыш,
Што ты дастанеш нейкі злот,
Калі над крокваю завесіш
Вянок усіх тваіх работ.
О, злот, асуджаны на гібель
Будаўнікамі ў горкай чарцы!
Хто змог, папаўшы ў твае трыбы,
З цвярозым розумам астацца?
Здаровы зробіцца калекай,
Асілак страціць свае сілы.
Ты зводзіш вобраз чалавека
На вобраз ходзячай магілы.
Ты не пацехай нам, а бічам.
Ды прыйдзе час, што мы цябе
Панам на труны адпазычым.
Абапал вуліцы дамы
Стаяць, маўляў, як тыя шклянкі,
А іх паставіўшыя, мы
Не маем нат свае зямлянкі.
Грамады гмахаў-камяніц
Праходзяць стройнымі радамі.
Прайдзі ад цэнтра да граніц,—
Усё абсаджана панамі.
І нават там, дзе, часам, дах
Гразіць праз старасць заваліцца,

Прыехаўшы асаднік-лях
На крэсах хоча пасяліцца.
А мы, ўсяго гаспадары,
Другім паставіўшы палацы,
Не маем нат свае нары
За наш мазоль, за нашу працу.
Прыйшло — хоць трэснi —
выбірайся.
Ужо маўр можа адысці.
Пайшоў і я, ды не стрымаўся,
Каб пару слоў не адпусціць.
Ці я, выводзячы сцяну,
Паклаў цагліну ў ёй іначай?
Вуглоў не вывеў пад струну?
Ці кроўю іх не пэразначыў?
Ці я на сонца азіраўся,
Калі выцягваў шыхт у шнур?
Ці бэлькі, ўцягваўшы на мур,
Заслаба браў, не надрываўся?
За што ж крывавыя мазолі
Мае далоні раз'ядалі?
Нясцерпныя пакуты болі
Мяне з здароўя абкрадалі?
Людцы! Пагляньце і скажыце,
Ды так, не крывячы душой,
Ці я не варт на гэтым свеце
Страхі, страхі над галавой!

Беласток, жнівень 1936 г.

СЫПЛЮЦЬ ДУМКІ

Ночка чорным пакрывалам
Мне акно завесіла.
Ў хаце холад (дроў замала).
На душы нявесела.
Мне б сяброў наведаць трэба.
Думка — не гарэзія.
Сеў, падумаў. (Скуль ўзяць
хлеба?)
Эх, жыццё — паэзія.
Цяжка й дарма. Але веру,
Возьмем цябе прозаю.
Стаў пісаць — няма паперы —
Думкі нецвярозыя.
Слініць дождж. На панадворку
Ноч ў гразі палошчацца.
Закурыць (была б махорка)
Неяк надта хочацца.
Ператрос усе кішэні,
Ціха, назбіраецца!
Пацягнуў (адны карэнні),
Чад клубком хістаецца.
Сыплюць думкі, сыплюць мроі
Іскрамі з-пад крэсіва.
Прыйдзе час (і мы героі!),
Ну й гульнём жа весела.

Беласток, 1936 г.

МРОІ КАТАРЖАНІНА

За гарамі-горамі,
За глухімі нетрамі
Выйшла ў поле ночанька
Гаспадарыць цёмная.

Ў плуг яна свой новенькі
З месяцам двурожанькім
Упрагае конікаў —
Хмары навальнічныя.

Грыўкі ім расчэсвае,
Хвосцікі падвязвае,
Пакрывае конікаў
Чорнаю папонаю.

Па нябёс праталіне,
Цаліне нячэпанай,
Ходзіць ды пасвіствае
Гаспадынька хвалена:

— Гэй вы, коні, конікі,
Борза паслухмяныя,
Прыналяжце родныя,
Прыналяжце дружненька!

Бо з-за мора сіняга,
Возера бязмежнага,
Едзе да нас зіманька —
Госцейкай няпрошанай.

Паганяе пужкаю —
Яснаю маланачкай,
Панукае громамі
Гучна-перакатнымі.

За гарамі-горамі,
За глухімі нетрамі
Цьмянымі разорамі
Скачуць коні ветрамі.

Пушныя барозначкі
Хмаркамі кудлатымі
Разганяе месячык
Востранькім лямешыкам.

Па нябёс праталіне
Ходзіць ды пасвіствае,
Ручкаю памахвае
Гаспадынька хвалена.

Ніўку пераворану,
Цаліну паднятую,
Засявае зорамі —
Буйнымі зярнятамі.

Барануе сполахам,
Палівае золакам,—
Ўсходзіць ніўка зоркаю,
Налівае золатам.

Пачакайце, дзетанькі,
Пачакайце, родныя,
Будзем хлябец свежанькі
Есці ў дні свабодныя.

ПІЛІПУ КІЗЕВІЧУ

Урывак з пісьма

Ты хочаш знаць, як я жыву?
Ў мяне, брат, новага не многа.
Ты маршала ўзяў булаву,
А я не ўзяў сабе нічога.

І так жыву без булавы,
Як ўсе смяротныя, без чына,
Цярплю на болі галавы.
Бясчыннасць, мусіць, ў тым прычына.

Схудаў, аброс, зрабіўся дзікім,
Бы ў пушчы той анахарэт.
Хацеў купіці чаравікі,
А грошай стала на берэт.

Зіма ідзе, а я без даху
З сям'ёй начую на двары.
Не знаю, з холаду ці жаху
Па скуры намаразь дзярэ.

Ты кажаш — розніцы няма,
Свая там хата ці чужая.
Ты праў стократ, я нездарма
Такую мудрасць паважаю.

Ты разбіраешся ладом
Ў пытаннях трудных і завілых,
З жалезным дахам ўласны дом,
Табе не шкодзіць быць так мілым...

Бяседы нашы, браце мой,
Не пройдуць так ужо без следу.
А ну ж запросіш ты ў дом свой,
І да цябе я пераеду?

. . . .

Не бойся, брат, усе нягоды
Народ жывы перажыве.
Ляпей астацца мне з народам,
А не стаяць на галаве...

Люблю часамі я адкрыта
Сумленнем рабскім варушыць,
Люблю свой быт раўняць
з нябытам
І перад догмамі грашыць.

Ды колькі раз даваў я слова
Трымаць сябе на ланцугу,
А сёння, бачыш, вось ізноў я...
Іначай, бачыш, не магу.

Забіці «я» — сябе скалечыць,
А быць калекай — кепскі жарт,
Хай траціць вобраз чалавечы
Ўжо той, хто «я» свайго не варт.

. . . .

Бывае часам дзень злятае
І мне, як іншым, за работай.
Ў душы на момант засвітае,
І меж няма тваім палётам,—

Што будзе хлеб, што будуць дровы,
Што можа ўдасца як купіць

На целеса свае пакровы,
Каб мог парог пераступіць,

Каб мець магчымасць выйці к людзям,
Нагаварыць панам на злосць
Аб тым, што было і што будзе,
Чым быць маглі б і чым мы ёсць.

О, сны наіўнасці крылатай!
Жыцця спаткаўшы злую прозу,
Судзіў вам гінуць лёс пракляты,
Як краскам пышным ад марозу.

Ў апошні файрант * пры субоце
Спяшым хутчэй дастаць выплату...
Ды крах!.. Канец тваёй рабоце,
І ўвесь абраз пакрыўся матам.

Ўнутры табе пахаладзее,
Ўваччу мільгне выразна сталь,
Пагасне ясная надзея,
Гарыць ўжо бунт, адчай і жаль.

Не верыш. Смела ці не смела
Яшчэ й яшчэ пытаеш раз:
— Ці праца ёсць на панядзелак?
— Дастаў?.. Валяй! — скрыпіць адказ.

І ў першай лепшай сутарэне
Пачнеш крапіць знаёмства справу:
Хацеўшы быць «на воку» ў дрэні,
Ты прахам пусціш грош крывавы.

Напіўся шэф — свіная рожа —
І вось падлазіць абдымаць:

* Файрант — канец рабочага дня, адпачынак пасля работы.

— Мой любы сябра, друг Сярожа,
З табой, брат, жыць і паміраць!

Ды што рабіць? — не плюнеш
ў твар.

— Я, браце, добры, я — не шпік,
Я сам, брат, шчыры пралетар,
З крыві і косці бальшавік...

Ён трэліць далей, што даецца,
(У п'яных ёсць сваё натхненне).
Ты сам, як «штых», табе здаецца,
Што ўжо ёсць пункт паразумення.

Так часам чарачка атруты
Патрэбна нам дзеля мацунку,
Бо цяжкім ёсць ланцуг пакуты,
Яшчэ цяжэй шукаць ратунку.

Я сам жывы, я маю матку...
Не стану кідаць дарма слоў,
Развязваць гэтую загадку
Не трэба мудрых мне аслоў.

Тут пахне едкасцю, гаворыш.
Папраўлю — едкаю сатырай.
Як знаеш сам, за сіне мора
І я калісь лятаў у вырай.

А ты баішся? Не кажы —
Нам шчырасць часам ў дружбе
шкодзіць,

Лепей там іншым памажы
На зоры словам цень наводзіць.

. . . .

Ды хто сказаў, што мы прапалі?
Было б зарана заключаць.

Жыцця мы ў шапку не праспалі,
Хаця й не любімо крычаць.

Яшчэ мы, браце, пагаворым,
Яшчэ скрыжуем волі гарт,
Пакажам свету, хто быў хворы,
Хто варт быў слоў, а хто не варт.

Даруй за ўсё. Я сёння п'яны.
Не п'ю гарэлкі, гэты ж хмель
З таго, што, гнаўшысь праз
туманы,
З табой мы ўскочылі на мель.

Ты там і сеў. Бывай здароў!
А я пайду адкрытым ходам,
Пакуль ў грудзёх бруіцца кроў,
Не разлучуся я з народам.

ПРАЗ ШПАРЫ КРАТ

На дне грамадскае пучыны
Ляжаў я каменем бязвольным
І прыглядаўся, як згараў,
Бы тая смольная лучына,
Мой дух ў агні пякельных дум.
Навокал мрок начны і сум.
І раптам чую — са двара
Падходзіць нехта ціхім крокам.
Гляджу ў акно. Над Беластокам
Дрыжыць вячэрняя зара.
З па-за фабрычных камінoў
Каціўся месяц серабрысты;
На тле кароны цёмналістай
Гарэлі свечкі каштаноў.
І водар іх,
　　　　　　як весні чад,
Плыў да мяне праз шпары крат.
Як ясны цень юнацкіх мар,
Як бляск далёкіх ідэалаў,
Перада мною твар у твар
Жанчыны летуцень стаяла.
Я адчуваў яе дыханне,
Яе хвалюючы пагляд.
І чарам першага кахання
Павеяла з-за крат.
Як шэпат ніў, як шум дубровы,
Знаёмы галасок яе:
— Скажы, чаму ты так суровы?
Чаму не любіш ты мяне?

Здалёк аднекуль з-за палёў,
Дзе край нябёс з зямлёю зліўся,
Як быццам плачам кулікоў,
Ўспамін далёкі пракаціўся.
І я сказаў тады вясне:
— Не для мяне...
Ад пут нашу крывавы знак.
Клянуся я табе сумленнем,
Што радасць вып'ю ўсю да дна,
Ды толькі ў новым пакаленні.
Не можа крыўды той забыць,
Хто сам другіх не мог пакрыўдзіць,
Не можа той ужо любіць,
Хто раз пасмее ненавідзець.
Пакінь... Ты бачыш: я стаю
На алтары народнага змагання.
Спаліў я моладасць сваю
І з ёй, вясна, тваё каханне.
Заходзіць кат ўбіваць свой цвік.
Вясна схілілася на грудзі.
А я да крат плячом прынік,
Глядзеў на неба і марудзіў.
З нябёс далёкіх палатна
Звязда бясшэлесна апала.
Праз шпары крат турэмнага акна
Мяне вясна пацалавала.

НЕ РАЗ, НЕ ДВА ЎЖО ПРЫСЯГАЎ

Не раз, не два ўжо прысягаў
Я перад геніем маўчання,
Калі ў душы перамагаў
Спакой над гневам і адчаем,
Што болей слова не прамоўлю
Пра здзек, дапушчаны багамі.
Няхай акупленая кроўю
Святыня топчацца нагамі,
Няхай бясчэсцяць іншаверцы
Майго народу алтары,—
Я супакою сваё сэрца
І буду лепшай ждаць пары.

. . . .

Не раз, не два ламаў з размаху
Канон, пастаўлены сабой,
Гатоў пайсці лягчэй на плаху,
Як вол ахвярны на убой,
Чым тлець паволі на вуголлі
Стыдом згараўшага сумлення,
Гнаіці дух ў сырым падполлі,
Маўчаць, чакаць і нябёс збаўлення.
Чакаць патолі безгалосна,
Калі так хочацца рыдаць,
Рукам ахвота волю даць...
О не! зацяжка, занязносна.
Ўставаў, штосілы біў трывогу
Ў набатны несціханы звон.

Хоць кляў багоў — маліўся богу,
Калі напраўду ёсць дзе ён.
На ўсё, што людскае пад небам,
Яго прасіўшы, заклінаў:
— Паглянь на наш пакутны
жрэбій

І дай мне ў рукі перуна,—
Прытон драпежнікаў я знішчу,
Адпомшчу крыўду нашу злую
І на гарачым папялішчы
Хоць камень родны пацалую.

МЫ ЖЫВЁМ

Наша песня недапета,
Грымнуць нам яе пара
З большым жарам і імпэтам
Па абломках алтара.

Ўецца полымя-стыхія
Беларускіх свежых сіл.
Ой, дарэмна бура вые,
Дыша холадам магіл;

Ой, дарэмна гоніць хвалі
Новых лютых навальніц,—
Не заліць ўжо ёй пажару,
Не спыніць жывых крыніц.

З новай песняй на прасторы
Выйшаў новы маладняк.
З дымам пойдуць ўсе запоры,
Стане вольным к сонцу шлях.

Мы ідзём. Дык хай жа значаць
След наш чорныя крыжы,—
Нас ужо не апалячыць,
Мы жывём і будзем жыць!

Беласток, чэрвень 1937 г.

ВОСЕНЬ ПЕСНЮ МНЕ ПАРВАЛА

Восень песню мне парвала
І за горы кінула.
Песня, грымнуўшы, прапала,
Песня з енкам згінула.

І павесіў я чупрыну
І падумаў пра сябе:
— Можа быць, мая айчына,
Мы загінем ў барацьбе.

Ды без песні, мазалямі
Не парваць сталёвых пут,—
Будзем значыць зноў агнямі
Мы шляхі сваіх пакут.

Вольна кружыць, б'ецца, ўецца
Над балотам жоўты ліст.
Сэрца тужыць, сэрца б'ецца...
Эх, і гаркнуў бы, здаецца,
Пад вятроў пануры свіст!

Ды не пець мне, як бывала,
Пастушком, не знаўшым крат:
Што было, прайшло, прапала
І не вернецца назад.

Ўзяў за краты я рукамі,
Аглянуўся і патрос...
Хмары ўюцца, крумкачамі
Абляглі краі нябёс.

Апусціліся,
застылі,
Ў сэрца ўпіліся ізноў.
Раны ўсе мае адкрылі,
З іх цячэ няспынна кроў.

Гэй, вярні мне, вецер, песню,
Песню долі батрака!
Свет зрабіўся мне зацесны,
Быццам клець для жаўрука.

А не вернеш, прысабечыш,—
Будзь гатоў мне выдаць бой.
Як бярэшся ты? За плечы?..
Э, не так ваююць, стой!

Фронтам стань перада мною,
Ззаду ловіць толькі трус.
Біцца так гатоў даўно я,
Я ж тутэйшы, беларус!

Беласток, 1937 г.

КУДЫ НІ ГЛЯНЬ — КРУГОМ ЗАСТОЙ

Куды ісці? і што рабіць?
М. Багдановіч

Куды ні глянь — кругом застой,
І скрозь павольнае кананне.
Падзеяў цень над галавой
Звісае знакам запытання:
Куды падзецца? Што рабіць?
І што пачаць? З якога боку?
І чым ударыць, як прабіць
Халодны змрок над Беластокам?
На плынь грамадскага жыцця
Гляджу з пануранаю тугою.
Няма былога пачуцця.
На ўсім, што сэрцу дарагое,
Ляжыць мінуўшчыны пячаць.
Замёр акорд, астыў разбіты,
І струны звонкія маўчаць,
Іржой бяздзеяння пакрыты.
Бягуць гады... і пыл сядае
Бяльмом на нашай палатніне;
Задор і вера маладая
Дрыжыць, сціраецца і гіне.
Плывуць гады.
Злятае час.
Гарэў агонь —
агонь пагас...
Маўчыць злавешчая пячаць
Магільных пліт...
І сум, і жаль, і боль, і стыд.
Бо ўсе «жывуць» і ўсе маўчаць.

Ці й мне дапальваці агонь
Сваіх надзей?
І над труной разбітых сіл
Паставіць прымірэння пліту?
Ці мне ісці сярод магіл
Шукаць жывых яшчэ людзей
І кідаць кліч у змрок нябыту?
У кім гарыць хоць іскра веры
У святую праўду нашых мэт,
Хто гонар свой не звонам мерыць
Здабытых здрадаю манет,—
Займі пакінутае месца!
Не нам вяртацца з паўдарогі.
Хай зноў над намі разаўецца
Сцяг нашай пэўнай перамогі.

Беласток, лістапад 1937 г.

ДА НАС ВЫЙДЗІ

Што ж ты так агарадзіўся,
Як перад нападам?
Глянуў — трах! — і зачыніўся,
Быццам нам не рады.

Значыць, думаеш хавацца,
Кажуць,— няма дома.
Слухай — нечага баяцца!
Хоць яно... вядома.

Падзяліць сваю дабычу
Мы з табой хацелі,
Дык не будзь глухім да клічу
Трудавой арцелі.

Там гаруцца саматужна
Нашыя загоны
З песняй звонкай, з песняй
дружнай
Самаабароны.

Пакуль прыйдзе дзень, брыгада
Маю працу кончыць,
Не хапае ёй прыладаў,
Мала рук рабочых.

Мы адтуль прыйшлі заклікаць
Да супольнай працы.
Час найбольшы, час вялікі
Цаліну падняці.

Адчыні ж прад намі дзверы
І ўпусці дахаты,
Хай і ў ёй лунае вера
Геніям крылатым.

Што ж да нас — дык нам
належыць,
Ласкі мы не просім.
А чужое — прэч за межы —
Самі павыносім.

З нас цяпер свайго даволі,
Вось дэвіз наш цвёрды.
Беларус з мазольнай доляй
Не багат, а горды.

Мы пад плотам начавалі,
Ласкі не прасілі.
Нас ганялі-бічавалі,
Запрашалі-білі.

Абдзіралі нас да ніткі,
Акрывалі ў сорам,
Адабраўшы ўсе дабыткі,
Надзялялі горам.

Ёсць аднак і дзень вялікі
У памяці народнай.
Гул прайшоў многаязыкі
Па старонцы роднай.

Выйшлі ценямі з бярлогаў,
Дружна парашылі:
— Досыць мы гнявілі бога
І людзей смяшылі!

Далей рушылі грамадай
Браць, што ім належыць.
Другі йшоў, як першы падаў,
І змяняўся свежым.

Гэтак выйшлі і мы ў поле,
Выйшлі — зразумелі,
Што дасюль з уласнай доляй
Жыці мы не ўмелі.

Праца ёсць, хапала б сілы,
Ёсць па чым ударыць.
Мы даволі паслужылі,
Час пагаспадарыць.

Гэй, націснем, прыналяжам!
З намі не да жартаў,
З намі ўсяк сябе пакажа,
Хто чаго ёсць варты.

Каб надзеяцца на зборы —
Папрацуй да поту.
Ўжо даволі, як гавораць,
Вызіраць з-за плоту.

І звіняць, звіняць лапаты,
Сошкі і матыкі.
Бедны самі — дух багаты,
Ідэал вялікі.

Дзень выходзіць на спатканне
Полымем-зарою.
Сонца ўстане і застане
Беларусь жывою!

Беласток, 16 сакавіка 1938 г.

Т.У.Р-оўцам *

Я вас пытаю, языкалы:
Хто даў вам права нішчыць, біць
Святыя нашы ідэалы,
Народаў дружбы катам быць?
Хто даў вам нашу зброю класа?
Пытаю, хто дазволіў вам,
Бясчэсным сукіным сынам,
Бяскарна шастаць словам «масы»?
Вы ўсе пайшлі ў варожы лагер,
Як здрайцы подлыя ў наём.
І родны ветразь без развагі
Сустрэць пасмелі вы агнём?
За што? За марныя адпадкі
З сталоў адвечных панскіх слуг,
На здзек аддаўшы мову маткі,
Штыком спынілі вольны дух?
О неба! Дзе ж твае пяруны!
Якая ганьба... ў цяжкі час!
Далоў, няшчасныя, з трыбуны,—
Гранатай ямбаў кіну ў вас!

Беласток, 15 чэрвеня 1938 г.

---

* «Товажыство Унівэрсітэту Роботнічэго» — сацыялістычная культурна-асветная арганізацыя, рэакцыйныя кругі якой праводзілі асіміляцыйную тактыку.

НАРОД Ў ТРАГЕДЫІ ВЯЛІКІ

Народ ў трагедыі вялікі!
На берагах Дняпра, Дзвіны
За чэсць тваю крыжуюць пікі
Твае адважныя сыны.

Благаслаўі іх пачынанні
І ў перамогу іх павер.
Ў пылу крывавага змагання
Памогуць словы ім твае.

І хоць яшчэ іх многа зляжа
На вечны сон пад курганы,
Ды болей страціць сіла ўража
На берагах Дняпра, Дзвіны.

Ты будзеш жыць. У тым зарукай
Пачатай бітвы жар і пыл.
Ты будзеш жыць свабодай ўнукаў
І славай бацькавых магіл!

Беласток, 25 ліпеня 1938 г.

АПЛАКАЎ ДОЛЮ Я СВАЮ

Аплакаў долю я сваю
Яшчэ за дзён сваіх дзіцячых,
Цяпер я слёз ужо не лью
І хай па мне ніхто не плача.
Ў руках маіх сталь рэвальвера,
Праверацы ў баю кінжал.
З дарогі прэч! Я ўжо не веру
Ні ў гнеў багоў, ні ў людскі жаль.
Я — крык скатованай ахвяры,
Я — енк роспачы й адчаю.
Я — помсты меч.
Я — біч.
Я — кара,
Кідаю кліч:
З дарогі прэч!

Беласток, 28 жніўня 1938 г.

НА НОВЫ 1939 ГОД

Ціха. Марозна. Ліхтарыкі свецяць.
Наўкол навагодняя бель.
Віруюць плеяды ў халодным сусвеце,
Калышуць надзей калыбель.

На вуліцы ройна. Шчаслівыя людзі,
У кожнага свеціцца твар,
Не хочуць і глянуць у тое, што будзе,
Нясуць навагодні тавар.

Снуюць лімузіны. Патокам гарачым
Пад коламі пеніцца снег.
Хлапчук абарваны пакрыўджана плача.
Бруіць тратуарамі смех.

На вуліцы пуста. Гадзіна паўночы.
На ратушы б'е пералом.
Разбегшыся, месяц угору падскочыў,
Махнуў перабітым крылом.

Ціха. Марозна. Ні смеху, ні плачу.
Наўкол толькі пеніцца бель.
Ды ў ціхую прыстань, дзе радасць
маячыць,
Не стаў яшчэ мой карабель.

Яшчэ ён шыбуе на ўспененых хвалях,
Парушаных бураю вод,
Шыбуе пад вецер і мутныя далі,
Сігнал пасылае: —Народ!

Даўно ўжо другія, усеўшыся кругам,
Ўзяліся свой кубак дапіць.
Блуджу адзінокі, шукаючы друга,
І снег пад нагамі скрыпіць.

Дыхнула прасторам. Глухое прадмесце
Па-свойму спраўляе абрад.
Мо тут хто закліча з сабою прысесці
І руку пацісне, як брат?

Спрабую. Пушчайце!.. Пустынныя далі
Без рэха утойваюць скрып.
Тут, колькі б мы, сэрца, з табой ні рыдалі,
Пацехі сабе не знайшлі б.

Хвалююць узгоркі па белай раўніне.
Абапал маячаць крыжы.
Далёка, далёка у бездані сіняй
Ад холаду зорка дрыжыць.

Усход разгарэўся пурпурнай палоскай.
Іду поўным ходам на знак.
Дзень выйшаў з-за бору і, стаўшы над вёскай,
Падняў светазарны маяк.

Беласток, 5 студзеня 1939 г.

З ВОПЫТАЎ

Вучы другіх і сам вучыся,
Як жыць з навучаным — з табой.
Глядзі, мой дружа, сцеражыся,
Бо можаш трапіць на убой.

Хоць дужы ты, не знаеш страху,
Усяму і ўсім даеш адпор.
Не ляж, глядзі, цяпер на плаху —
Над плахай ўзнесены тапор.

Цябе не выдасць ўласны розум,
Ды выдасць друг, калі ён раб.
Глядзі ж на рэчы, брат, цвяроза,
Глядзі, каб часам не аслаб.

Ты з рабствам кінуўся змагацца,
Ў няволю сам не пападзі,
Ты перастаў судоў баяцца —
Бярыся сам другіх судзіць.

Аднак не будзь залішне горды,
Спусці на тон і заключы,
Што, першу скрыпку ведучы,
Ты мусіш знаць усе акорды.

Беласток, 3 лютага 1939 г.

ШЭРАЯ ГАДЗІНА

Хадзіў па вуліцы і змёрз.
Заходжу ў хату, каб пагрэцца,
А там ў вуглу сядзіць Мароз,
Аскаліў зубы і смяецца:
— Здароў, студэнт! Ну як жывеш?
Сядай і будзь у хаце госцем.
Найдзі што-кольвек і паеш,
Сагрэй хоць трохі свае косці.
Здароўе трэба шанаваць —
Здаровы дух ў здаровым целе.
— А мне на гэта напляваць,
Разумныя ўсе мала елі.
— Ого, глядзі куды хапіў!
Паложым, хлопец зухаваты,
А ты б тым часам не папіў
Цяпер гарачанькай гарбаты?
З кавалкам цукру, знаеш, так,
Хлябнуў? Гарачая? Ну, студзіш...
Паверыш, браце, што за смак!
Спрабуй, да смерці не забудзеш.

— Напітак самы лепшы мой —
Вада халодная з-пад крана.
— Дык гэта летам, а зімой?
— Выдумваць ўсё ж яшчэ зарана.
— Тэк... тэк... цябе не уламаць,
Відно не слабага дзесятка.
Ты можаш тон яшчэ трымаць,
Віншую — добрыя задаткі!

Бо грунт — то тон, як знаеш сам,
Калі ж ён ёсць ў цябе, не брэдзіш,
На славу ўсім беларусам
Далёка, браце, ты заедзеш.
— Схавай дурацкі гараскоп,
Другога дурня ім пацешыш.
— К другому так не падышло б,
Другі напэўна пойдзе пеша.
— Пакінь смяяцца нада мной,
Прашу заўчасу, чорт лазаты,
Бо дам пад чэрава нагой,
То хутка вылеціш мне з хаты.
Язык тут свой распеуразаў,
Як брытва ён у цябе голіць,
Ды што разумнага сказаў?
Цынізму бачыў я даволі.
— Глядзі, як нервы яшчэ скачуць.
Чаго ж ты так разгарачыўся?
Не гавары аб тым, што бачыў,
Скажы, чаму ты навучыўся?
— Чаго прыстаў? А хочаш знаць,
Таго, каб з дурнямі не спорыць.
— Дазволь жа мне цябе абняць!
Люблю, хто шчыра так гаворыць.
Разумны, значыць, вельмі рад,
Адзін прынамсі мае розум.
А я падумаў... вінават!
Даруй жа стараму Марозу.
Дажыў да сівых валасоў
І шмат чаго, здаецца, знаю,
А вось жа вас, беларусоў,
Мой розум ўсё ж не абымае.
І што то, брат, за пакаленне?
О, то ж бо дзіўная натура!
Раз ў буру мора па калена,
Другі раз ў шклянцы бачыць буру.

Народ цікавы, што й казаць,
Хаця б ўзяць сёння... Ну паслухай.
— Мне рукі сталі замярзаць.
— А ты вазьмі на іх падзьмухай.
— Старая рада і ніхто
Ў яе табе ўжо не паверыць.
— Надзень цяплейшае пальто.
— Няма.
— Гм... кепскія паперы...
Тады глядзі, вось той паркан,
Яшчэ яго не расцягнулі,
Штыкецін пару так, к рукам,
Не мог бы ты падкараўуліць?
Цягні хутчэй, і напляваць,
Мы ў тры міга іх тут парэжам
І ў печ.
Не бойся, высахлі, згараць.
— Не ў гэтым рэч...
— А ў чым? Шкада гаспадара?
— Ты што, смяешся? Чыё дабро
Рашыў мяне направіць красці?
— Ну, што ж, купі вязанку дроў...
Ты ж чым хацеў агню раскласці?
— Ах, смейся, чорт, а я змаўчу.
Аднак ты зброю першы зложыш,
Бо ўсё ж ты слаб ў маім ваччу,
Таму мяне й не пераможаш.
Недарма кажуць палякі,
Што беларусы ўсе дачыста,
Асобна браць — бальшавікі,
Агулам браўшы — камуністы.

УПАЛІ ПУТЫ

Адзін удар — і ўпалі путы
З грудзей няшчаснае краіны!
І вось закончан шлях пакуты,
Хто жыў астаўся — не загіне.

Сыны працоўнага народу!
Выходзьце з мрочнага падполля!
З чырвоным штандарам са ўсходу
Да нас прыйшла другая доля.

Да нас зляцеў чырвоны вырай,
Ўсе йшлі вітаць жаданых птахаў.
Усе уцешыліся шчыра,
І я ад радасці заплакаў.

Мой край, празваны Беларуссю,
Даруй за слабасць, што я плачу,
Бо перадаць яшчэ баюся
Таго, што сёння я пабачыў.

Паноў няма! Няўжо тоява?
Няўжо, калі прамоўлю слова,
Не рыне гончая аблава,
Каб зноў зрабіць мяне нямовай!

Не так даўно, бо толькі ўчора,
Магутнасць іх яшчэ я бачыў.
О, колькі слёз і колькі гора!..
О, колькі ляманту і плачу!..

Каменні трэскалі ад жалю,
Выходзіў Нёман з берагоў...
Нам грудзі помстаю дрыжалі,
А гнеў марозіў ў жылах кроў.

Ды не, не сон перада мною.
Сцягі чырвоныя навокал,
І свеціць ласкай незямною
Майго народу ўзрок глыбокі.

Беласток, 28 верасня 1939 г.

* *

На белую скрыжаль народнага цярпення
Паклаў і я свой знак
крывавым іерогліфам.
Ацэнку дасць пасля працоўных
пакаленне,
Які пяяў канон я песняю-апокрыфам.
Цяпер спакоен я. Няхай жа з чорных
хмар
Ударыць гром ў расхрыстаныя грудзі,—
Яны яму адкажуць акордам на удар,
І песні новыя пачуюць людзі.

ПЕРАСТАНЬ!

Ой ты, галубанька, дзеванька мілая,
Што ж так глядзіш на мяне?
Ведай, ў грудзёх у мяне баязлівае
Сэрца калышацца ў сне.

Ведай, што чорныя вочы дзявочыя
Могуць яго разбудзіць;
Буду ўздыхаць па іх кожнае ночы я.
Ах, перастань!.. Не глядзі!

Веюць далёкія ясныя марывы,
Сыплюць чароўныя сны,
Моладасць буйная ў струны ударыла
Песню разгульнай вясны.

Муціць вячэрнюю цішу навокала,
Звонячы ў сталь, маладзік.
Ах ты, навеяна здань чарнавокая!
Стой! Пашкадуй, не глядзі!

Рокаты лірныя сэрца напоўнілі,
Хочацца жыць і любіць.
Ўсё, што забылася, вочы прыпомнілі,
Іх мне ужо не забыць.

Чую ўжо, ведаю, буду няшчасны я
Следам за шчасцем хадзіць
З ціхай малітваю: — Зорачка
ясная,
Выйдзі ка мне, паглядзі!

МЫ ЗАБЫЛІ, ШТО МОЖНА ЛЮБІЦЬ

Мы забылі, што можна любіць.
Эх, ты, моладасць наша суровая!
Але сёння ужо так і быць
Пацалую цябе, чарнабровая.
Не судзі мяне, хто малады,
Правы сэрца не намі напісаны.
На вясне пачынаюць сады
Разгарацца ружовымі вішнямі.
Дык хай будзе, што мае ўжо быць,
Покуль вішня красы не асыпала,
Покуль кроў маладая дыміць,
Я люблю.
                Не магу не любіць,
Бачна, доля такая мне выпала.

1940 г.

НЕ МАГУ ВЫБЯГАЦЬ Я НАПЕРАД

Не магу выбягаць я наперад,
Не жадаю астацца і ззаду.
Пакуль сэрца дыміць яшчэ верай,
Я не вып'ю мяшчанскага яду.

Не брыду яшчэ той каляінай,
Што завецца мяшчанскім балотам;
Я шыбую на крыллях арліных,
Я жыву небасяжным узлётам.

І ў мяне пакуль што мая доля
Павявае размашыстым чубам,
Выйду з ёю ў адкрытае поле —
Ўсе пытанні пастаўлены рубам.

Не чытаю табліц на растанні
І дарог для сябе не пытаю,
Траплю ў бурную сферу кахання,
Поўным сэрцам яго прывітаю.

Я ды шыр без канца і пачатку,
Шырыня маёй волі ды я.
Ёсць прыгожыя, кажуць,
дзяўчаткі,
Значыць, ёсць сярод іх і мая.

А спаткаўшысь з сваёй чарнавокай,
Ёй скажу: — Ў адзінокім жыцці
Ты мне зоркай свяціла далёкай,
Будзь бліжэй да мяне і свяці.

БЫВАЛА...

Бывала, блудзілі мы з ім тратуарам,
Тых дзён не забыць нам ніколі.
Прад намі маячылі светлыя мары,
А следам брыла наша доля.

Мы працы шукалі, шукалі навукі,
Як многа другіх надарэмна.
Ні розум гарачы, ні спрытныя рукі
Нікому былі непатрэбны.

— Купіце наш вопыт, купіце мазолі,
Не дарага — працы і хлеба!
Адказ быў адзіны: — З нас хопіць, даволі,
Рабочых нам болей не трэба.

Куды б ні пайшлі мы, куды б ні звярнулі,—
Наш цень забягае наперад,
Нас роспачы сеці кругом агарнулі,
Як рыбу, папаўшую ў нерат.

І толькі маглі мы хадзіць тратуарам,
Выцягваць бяспомачна рукі.
З вачэй жа скрываліся ясныя мары,
А следам брылі нашы мукі.

Беласток, 25 студзеня 1941 г.

РАСЦВІТАЕ САД ПРЫГОЖА

Расцвітае сад прыгожа
Ў зіхаценні буйных рос,
Месяц коціцца з-за хмары
На акраіне нябёс.

Выйшлі зоркі карагодам,
Сыплюць серабра на ніз,
Сіняватым лёгкім дымам
Паміж дрэў туман павіс.

Салавейка ўжо шчабеча
Пра юнацтва і вясну,
Я пайду яго паслухаць,
Бо ўсё роўна не засну.

Пайду слухаць, як ціхутка
Пачынае сэрца ныць,
І пад песню салавейкі
Я паклічу свае сны:

— Дзе ж вы, дні майго юнацтва,
Дзе вясна маіх гадоў?
Не пакінулі вы следу
Між квітнеючых садоў!

Камсамолачка, галубка,
Выйдзі, сэрцайка, ка мне,
Мы пад кусцікам жасміну
Пагаворым аб вясне.

Раскажу табе пра тое,
Як я жыў і як жыву,
Як з краіны ясных мрояў
Сны прыходзяць наяву.

Беласток, май 1941 г.

6 Зак. 617

ВАЙНА

Сарвалася лавінай жалезнаю,
Закруцілася бурай шалёнаю,
Разлілася стыхіяй бязмежнаю,
Саранчою апала зялёнаю.
Застагналі палі пад калёсамі,
Задрыжала зямля пад ударамі,
Узвіліся дымы пад нябёсамі,
Старана засвяціла пажарамі.
Свет напоўнены грукатам, рокатам,
Бабы носяцца праставалосыя,
Людзі падаюць, коцяцца покатам,
Быццам тая травіца пад косамі.

КАЖУЦЬ, МІНУ МАЮ ЗЛУЮ

Кажуць, міну маю злую,
Вельмі востры на язык,
Бабам ручак не цалую,
Праставаты, як мужык.

І падумаеш — выходзіць
Іхна праўда — вінават.
Я ў мяшчанскім асяроддзі
Нейк надта грубават.

Але што я ўжо параджу?
Не змянюся, хоць забі,—
Беларускіх магараджаў
І раней я не любіў.

Не магу цярпець манераў
Недапечаных паноў —
«Дахтароў» і «інжынераў» * —
Розных сукіных сыноў.

Пасярод грамадскай гнілі,
Ахапіўшай наш народ,
Я б не мог пражыць і хвілі
Без сарказмаў і вастрот.

З імі груб я, прызнаюся.
Іх саміх і іхніх жон —

* Буржуазныя нацыяналісты любілі сябе тытулаваць «дактарамі», «інжынерамі».

Гэту язву Беларусі —
Я бы выразаў нажом.

Негуманна, можа, дзіка,
Але так ўжо мусіць быць —
Трэ пакончыць з гэтай клікай,
Калі хочаш яшчэ жыць.

Ды што значыць — негуманна?
Гуманізм ў ваенны час?
Ў іх на мэце панаванне,
А якая мэта ў нас?

Мне пляваць на іх «навуку»
І на тытулы пляваць,
Пападзі я ім пад руку —
Кайданоў не мінаваць.

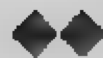
Інжынеры і магістры!
Еўрапейскае смяццё!
Прэч з дарогі, кар'ерысты,
Вы асуджаны жыццём!

Беласток, лістапад 1941 г.

КІПІЦЬ БЯСКОНЦАЯ ЧАРҐА

Кіпіць бясконцая чарга.
Народ шуміць каля пякарні.
Дзяржуся месца як мага,
Ды ўсе тут высілкі намарна.
Скруцілі, сціснулі ў клубок,
Напёрлі, ухнулі, рванулі,
А потым, чую, распранулі
І раптам выкінулі ўбок.
Стаю, апёршыся на плот,
Кругі плывуць перад вачамі,
На лоб халодны выйшаў пот,
Марозам сыпле за плячамі.
А там раве, а там клякоча,
Як ў віры чорная вада,—
Адзін другога з'есці хоча,
Адно глядзець бярэ жуда.
Вішчаць кабеты, плачуць дзеці.
Мужчыны лаюцца на смерць.
Ото ж пайшла бяда па свеце!
Жахліва слухаць і глядзець.
І гэтых пару нейкіх грам
Дастаць на пашпарт не даецца.
А колькі тут панурых драм!
Там баба з бабаю ўжо б'ецца...
Адна другой у валасы,
Як ведзьма ў фурыю, ўпілася,
І ўміг з жаночае красы
Адна брыдота засталася.

Там лезе бабаю-ягой
Бабуля сівая, старая
Ў руцэ паперы, а ў другой
Кіёк бярозавы трымае.
Дзядок старэнькі, як грыбок,
Жартуе з ласкаю старэчай:
— Ага?.. Што кажаш, галубок?
Мацней, не чую, чалавеча...
— І ты, кажу, за доўгі век
Яшчэ, гаворыш, не пад'ела?
— Як бачыш, добры чалавек,
Спяшала нават — не паспела.
Жыву далёка. Колькі йсці!
А што, гаворыш, расхваталі?
Людцы, маглі б мяне пусціць,
Старую б вы паратавалі...
Ды просьбу бабкі заглушыў
Пякельны лямант нейкай дамы:
— Ратуйце, людзі, задушыў!
Куды на голаў лезеш, хаме?
— Дзе лезеш, ведзьма?
Затрымаць! —
Бабулька ўжо ляжыць на бруку.
А хтось, падбегшы падымаць,
Найшоў паломаную руку.
— За што вы мой старэчы век...
Мае праўнукі ужо служаць...
Вады мне, добры чалавек...
Мне свет вось так-такі і кружыць...
Схадзі да ўнучкі, добрым будзь...
А дзе ж мой пашпарт? Ох, згубіла...
Скажы ёй, толькі не забудзь...
А што сказаць — навек забыла.

...правізарычным бурмістрам горада Беластока назначаю...

(З абвесткі)

Ты быў Лукашык, я — Крывец,
І мы калісь з табой дружылі.
Ды ў кожнай дружбе ёсць канец,
Чаго б ў яе мы ні ўлажылі.
І каб тады ты быў пагіб,
Я быў бы рад такому лёсу:
Прынамсі гэты перагіб
Табе зрабіць не давялося б,
Прынамсі б цень яго не лёг
На нашай дружбы успамінах,
І я з заблытаных дарог,
Пайшоўшы простай каляінай,
Данёс бы светлы вобраз твой,
Яшчэ не кранут ганьбы пылам,
У старонкі памяці жывой,
Як сказ пра нашага Ахіла.
Ды не дабіў цябе абух
Тупой нянавісці палякаў.
І я, як твой адзіны друг,
Тваё канчыны не аплакаў.
Паміма ўсё — астаўся жыць
І толькі тым сябе запляміў.
Цяпер няможна даражыць
І нашай прошласці вуглямі.
Ты мне закінеш не адно,
А я табе адно закіну:
Хоць мы спаткаліся й даўно —
Я знаў цябе напалавіну.
І я мыліўся, прызнаюся,

За што сумленне і грызе,
Бо думаў, што на Беларусі
Не будзе гетманаў мазеп.
Ў імя якіх такіх надзей,
Для мэт якіх, з якой прычыны
Ты сэрца выхапіў з грудзей
І кінуў камнем у Айчыну?
Адказвай ты мне, ўражы сын,
Каторым збітым афарызмам
Апраўдваць будзеш подлы чын
Свайго згібання прад фашызмам?
Каму, за што пайшоў служыць?
За штэмпель здрадніка на лобе?
Ну, сам падумай і скажы,
За што ты сам сябе угробіў?
Ты скажаш: цяжка разумець
Тваё высокае прызванне.
Сказаць не штука, трэба мець
Яшчэ у тым перакананне.
Ў цябе яго якраз няма,
Затое ёсць пустая дурасць.
І гэты твой самаабман —
Даволі нізкая натура.
Я сам яшчэ зусім не волен
Ад пэўных дробных перасудаў.
Я сам быў многім недаволен,
Утойваць гэтага не буду.
Я сам занадта чалавек,
Каб ўсё прымаць халаднакроўна,
Што нам дае дваццаты век,
І мне далёка не ўсё роўна
Глядзець на будні нашых дзён,
На светлым фоне бачыць цені
Перастарэўшага сумлення
Яшчэ не новых грамадзян.
Ды я пачуў сябе іначай,

Калі успомню пра адно:
Пры сонцы цені нам відно,
А ноччу й ценяў мы не бачым.
І я, блудзіўшы столькі лет
Па сцежках нашага народу,
У першы раз пабачыў свет
Пад сцягам ленінскай свабоды.
Таму умею даражыць
Я гэтым сцягам нашай волі,
І пакуль толькі буду жыць,
Яго бясчэсціць не дазволю.
Ты мне гаворыш: — Наш народ
Іначай радасць сваю мерыць.
Народ трэ ведаць напярод,
А потым толькі ў яго верыць.
А ты ж не знаў свяшчэнных мук
Душы народнай пазнавання,—
Ў цябе «народ» парожні гук
Іржавых струн без хвалявання.
І першы ты, як помніш сам,
Сказаў аднойчы мне даслоўна:
— Чаго хацець беларусам?
Ратунак тут наш, безумоўна.—
Тым больш ў гадзіну злых падзей
Дзіўлюся я тваім паглядам.
Ды хто пачаў як ліцадзей —
Урэшце рэшт канчае гадам.
Як смееш ты сябе назваць
Яго настрояў віртуозам?
Народу, знаеш, напляваць
На кракадзілавыя слёзы.
Зірні з вышынь пустога «я»,
Паглянь, што робіцца навокал.
Дарожка кончыцца твая
Адсюль ўсяго за пару крокаў.
Тваёй пятою — твой азарт —

Шалёны выбрык самалюба.
Ў тваёй пустыні твая згуба,
Калі не вернешся назад.
І дзе твой зрок і дзе твой слух?
Чаго ты жджэш, аб чым ты марыш?
Бывай!
Я больш табе не друг,
Ад сёння ты мне не таварыш.

Беласток, ліпень 1942 г.

СПАКОН ВЯКОЎ ПЯЕ НАРОД

Ў жыцці ёсць многа злых хвілін.
Ды ў гэты час у гэту пору
Народных песень і былін
Краса нам служыць за апору.
Бывае так — слабеюць сілы,
Зрок засцілаецца туманам
І з-за найбліжшага кургана
Павее холадам магілы.
Хіснецца дух. І вось здаецца
Апошня іскра дагарае,
І толькі з вуснаў шэпт сарвецца:
«Сябры, бывайце!.. Уміраю...»
А вып'еш коўш заветнай брагі —
Ты зноў гатоў, як волат ў байцы,
З несакрушальнаю адвагай
Ісці у бой далей змагацца.
Спакон вякоў пяе народ,
І песні б'юць жывой крыніцай.
Мы плыні тых крыштальных вод
Спяшым з прыемнасцю напіцца.
З грамадскіх сходзячы дарог,
Мы часта йдзём у цень дубровы
Грудзьмі прылегчы на мурог
І чэрпаць з гукаў роднай мовы
Нектар жывога пачуцця:
Па з'явах ў люстры гэтых водаў
Знаходзіць шлях свайго народу
Ў віры спрадвечнага жыцця.
Спакон вякоў пяе народ,

І песні льюцца, быццам рэкі.
Ў іх быт прастога чалавека
Адбіўся, быццам небазвод.
Якія ж гамы тут настрояў
Плывуць ў размер народных дум!
То сыплюць краскі ясных мрояў,
То вераснёвы ціхі сум,
То з восеньскага паднябесся
Крык развітальны жураўлёў,
То з сенажацяў і палёў
Сталёвых кос прарвецца песняй.
Там хмары восені дажджлівай,
Там сонца летняе гарыць,
Там льецца золата зары,
Вясны разгульнай і шчаслівай.
Калыша маці свайго сына,
Шчабеча ў садзе салавей,
Над рэчкай журыцца дзяўчына,
Лябёдка ў завадзі плыве,
Кукуе сівая зязюля,
Матуля сына выпраўляе,
Сіротка тужыць за матуляй
І з буйным ветрам размаўляе.
Сядае плытнік за вячэру,
Памёр чумак здалёк ад хаты,
А недзе б'ецца дзікім зверам
Юнак, закінуты за краты.
Сіротка плача над магілай,
Сумуе дуб сярод палёў,
Ў кургане спіць герой-асілак
Са знакам чорных мазалёў.
А песні, песні аб прыгоне!
Хто чуў іх раз, той не забудзе:
Здаецца, стогнуць ўжо не людзі,
А ўся зямля, здаецца, стогне.
Фальклор, фальклор, душа народу!

Люблю размах тваіх шырот.
Люблю парою веснаходу
З берагавых тваіх высот
Глядзець, як трэскаюць аковы
На лоне роднае ракі.
Здарова, брацця мужыкі!
Смялей, смялей, народ вясковы!
А як прыемна ў гэты час,
Свой вутлы выцягнуўшы човен,
Пусціцца ў ім з патокам мас
Па зыбкім пеністым узроўні.
Лячу стралою ўздоўж русла,
Ўваччу наўкол усё віруе,
Абломкам старага вясла
Дзе-недзе толькі пакірую.
Ізноў кірунак, як струна,
Ляжыць да першага загібу.
Не трэба ветразі й стырна,
Мне ведам шлях радзімых
глыбяў.
Мільгаюць — лес, даліны, горы,
А горды човен мой імчыць.
І вось я бачу тое мора,
Дзе ўсе сцякаюцца руччы.

Беласток, 10 кастрычніка 1942 г.

ЗМЕСТ

Крывец С.
Дубок. Вершы. Мн., «Беларусь», 1972.
88 с. 3000 экз. 31 к.
Зборнік «Дубок» — першая спроба шырока пазнаёміць чытачоў з творчай спадчынай Сяргея Крыўца, таленавітага паэта-камуніста, барацьбіта за ўз'яднанне заходнебеларускіх зямель з маці-Радзімай.

7-4-3
142-72

Бел2
К 85

На белорусском языке

Сергей Кривец
Стихотворения

Издательство «Беларусь» Государственного комитета Совета Министров Белорусской ССР по печати. Минск, Ленинский проспект, 79.

Рэдактар У. Машкоў. Мастак Е. Лось. Мастацкі рэдактар І. Славянін. Тэхнічны рэдактар З. Сень. Карэктар А. Сачкова.

АТ 09070. Здадзена ў набор 1/XII 1971 г. Падп. да друку 15/II 1972 г. Тыраж 3000 экз. Фармат 70×90 1/32. Папера друк. № 1. Ум. друк. арк. 3,2. Уч.-выд. арк. 2,97. Зак. 617. Цана 31 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск, Ленінскі праспект, 79.